

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

Г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. ЊИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Скопљу, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани, и Х. БАРИЋА, проф. Унив. у Београду.

БЕОГРАД. 1921.

КЊИГА II, СВ. 3—4.

краљеве далматинске пренио је познати дубровачки историк М. Орбини у своју књигу „Il regno degli Slavi“ (1601), али мјесто „Светозар“ има он (на стр. 213) „Светорад“, које је из Орбинија узео Рајић (вако сам већ рекао). Додајем, да „Светорад“ мјесто „Светозар“ има и Качић у својем „Разговору угодном“ на стр. 26. (изд. 1759), а Качић је своје „словинске“ краљеве узео из поменуте књиге Орбинијеве.

Пошто сам овако показао извор имена „Светозар“, сад не треба нитко да се домишља, што би могло бити *-зар* у томе имену; ваља рећи, да га је Дукљанин измислио, вако је измислио и друга гдјекоја имена у својем летопису, на пр. Srepmirus (отац Светозаров), Cidomirus, Prelimirus и др.

У Загребу 30. октобра 1921.

Т. Маретић.

13. Из балканскога речника.

1. Српхрв. *балега*

„животински екскремент“ гласи у румунском *balegă*, а у албанском тој истој речи одговара *pâr bal'egë > bal'ge* и *bagel'ë > bag'ë*.

G. Meyer, *Indogermanische Forschungen* VI 115 тражи извор овој албанској речи у италијанском. Ту има, и то само у дијалектима северне Италије за „harter Kot von Tieren, bes. Schafen, Ziegen, Mäusen“ *bagola* (у бреш., берг., ком., мант. и миланском), *bagoule* (у крем.), *bagula* (у миранд.), *bagol* (у пав.) и *bepra* (у моденском дијалекту). Сви су ови облици из лат. *bacula*, диминутива од *baca* „купина“, и то првобитно значење је још очувано у итал. *bagola*, *bacola*, *macola* „Elsbeere“ *Arch. glott. ital., Suppl.* V 79, фрц. *boule* „купина“ *ibid.* XVI 219, јудик. *bagola*, „Wachholderbeere“ в. W. Meyer-Lübke, *Roman. etym. Wb.* 873.

Од албанских облика, кад би они, по Мајеру, били позајмице из италијанскога, морао би, дакле, *bagel'ë* бити старији облик него *bal'egë*, а овај би био настао, метатезом, од *bagel'ë*.

Ово мишљење усвајају у целини и E. Berneker, *Slav. etym. Wb.* s. v. и W. Meyer-Lübke s. v. *bacula*, док Н. Tiktin, *Rumän.-deutsches Wb.* s. v. држи да је етимологија румунске речи нејасна, али не наводи разлога за то. Тако и O. Densusianu, *Hist. de la langue roum.*, I 385 ма да он, због истарско-итал. облика *baligola* (у Sissano в. A. Ive, *I dial. lad.-ven. dell' Istria* 171), нагиње мишљењу да ће се порекло те балканске речи имати ипак потражити у латинском.

Ја мислим да *balega* није романска, него предлатинска, балканска реч и то чисто албанскога порекла. Против њена извођења из италијанскога говори, формално, већ и то што због рум. *balegă* и српхрв. *балега* старији облик албански неће бити *bagel'ë* него *bal'egë*, а овај се не поклапа с наведеним романским облицима. У осталом, и кад би се пошло

од *bágele* као првобитнога облика, та се реч не би могла изводити из ром. *bacula*, јер би, у том случају, албанска реч гласила **báguḷe* а не *bágele* како то показује алб. *-l-* за романско *-l-* и *u* за ненаглашено *o* у алб. позајмицама: *grumul*, *regule* < итал. *grumulo*, *regola* и т. д. в. R. Helbig, *Die ital. Elemente im Albanesischen* (у Weigandовим *Jahresber. des rum. Inst.* Lpz. X) 84. А и иначе је сасвим невероватно да би пастирски балкански Арнаути узели израз за животњски екскремент из — северноиталијанских двалеката.

У албанском је врло чест тип композиције сложеница где се детерминација изражава постпозицијом детерминанта, в. н. пр. *am-vise* 'домаћица' = *am* (госпођа) + *vise* 'кућа' или *udekriik'*, *via crucis* = *ude* 'пут' + *krük'* 'крст'. Према томе мени се чини да није сувише смеоно рашиљавити и алб. *bal'ege* у *bal'ε-ge* и за објашњење постанка те речи поћи од праоблика **bálnō + gjuā* 'блато + животиња'.

И очувано међуовално *g* упућује на то да је *bal'ege* сложеница. За ту појаву в. моје *Albanorum. Stud.* I 15, 115.

За *ō* у композиционом склопу упор. н. пр. грч. *ἰερω-ώνη* или стинд. *ā* у првом делу композита сложених са *o-* основама.

ā у **bálnōs* је утврђено интонацијом словенских корадикала — упор. буг. *баана* 'getrockneter Kuhmist in Ziegelform' (праобл. **bálnā-*), српхрв. *блато* и т. д. E. Verneker о. с. s. v. *bolna* и *bolto*. Други саставни део сложенице **bálno-gjuā* је невр. реч за 'животињу' **gjuos*: стинд. *gāūs*, ав. *geuš*, грч. *βοῦς* и т. д.; за **gjuā* које претпоставља албански облик упор. грч. *ἐκατόμ-βη* из невр. **sem kēmtom-gjuā* '100 крвава'. — Као пример сложеница овога значења навешћу само лат. *mus-cerda* из *mus-scerda* (невр. **skert-* 'екскремент' 'миши екскремент', и према овом образована *su-cerda* 'свињски екскремент', *bu-scerda* 'крављи екскремент', *ovi-cerda* 'овчји екскремент' Schmidt, *Pluralbildung* 178. Албанско порекло балканске речи *balega* је, према свему овоме, тако јасно да ми се чини сасвим излишно побјигати ранији покушај L. Şaipanу *Infl. orient. asupra limbii și cult. române* I с. 178 који покушава довести рум. *balegă* у везу са рум. *bale* 'бале'. Исто тако отпада и фантастично извођење ове речи из туранскога, на које је мислио Hasdeu, *Cuvinte din batrîni* I 269, *Etym. magnum* III 2384.

Из албанскога је та реч ушла у румунски. Сем у српскохрватском, од осталих словенских језика она се налази још у малоруском (*баљуга* *beľoga*, *baľoh*) где су је, као и толике друге сточарске изразе, унели румунски пастири.

2. Буг. *vatax*, катањ

главен работник на видња', в. и краш. *vatār* 'тефтердар' (Ј. Ђивојновић, *Краишовани* 28, 49) долази у румунском у облицима *rătăh*, *rătîf* 'Oberhirt'.

Б. Цонсџ, *Езиковни взаимности между българи и Ромъни* 70 уноси ту реч у списак румунских позајмица из бугарскога, али ни он, као ни А. de Сiнас, *Dict. d'étym. dacorum*. s. v. не каже одакле та реч бугарском.

Ни словенска, ни румунска реч се не може, по мојем мишљењу, одвајати од алб. *vétehs* ‚das Selbst‘ уз које је постојало и **vétēse* очувано у данашњем метатетичном *véfte* (у Фиери) од невр. **swe-* ‚свој‘ G. Meyer, *Etym. Wb. d. alb. Spr.* 468. Акцентска разлика међу румунским и албанским облицима упућује на раније алб. **vetáh*, **vetáf* из којег се може извести рум. *vătáh*, *vătáf* правилним рум. рефлексом *ă* за алб. *ε*, као н. пр. у *сăриџа* < алб. *keriџε* ‚крпуша‘. Акцент данашњег *vétehs* је умерен утицајем непроширене основе *vetε* ‚он сам‘.

Прелаз значења ‚сопствен‘ — ‚пастир‘ није ништа необично у индоевропским језицима, упор. н. пр. такође са **swe-* ‚свој‘ образовано агс. *svān* ‚пастир‘ према стинд. *sva-mīn* ‚сопственик‘. У фонетском погледу, *ē* у *vetε* ‚он сам‘ може бити из невр. *ō*, *ōi* или *āi* и није могуће рашчистити од којег од ових фонема треба поћи, јер и *ō* и оба дифтонга дају у алб. *ē*, а за једно и друго има могућности: за *ō* упор. слов. *svatъ*, а за праалб. *āj* (= невр. *oj*, *aj*, *ej*) лит. *svainis* ‚пашанац‘ и т. д. Fick, *Vergl. Wörterb.* 3, 543.

Алб. *h/z* одговара, како је познато, невр. *sk̂* пред лабијалним вокалима. Према томе се за алб. **vstáh* (> рум. *vătáh*) мора поћи од праобл. **swoitosko-*, т. ј. од суфиксом *sko/ā* проширеног невр. **swojto/ā* ‚својина‘. Истина, у невр. језицима долази обично конглутинација *-isko-*; али управо у јерменском, који је од свих живих језика албанском најближи, налази се и *-osko-*: *darbn-ot* ‚ковачница‘ уз *darbin* ‚ковач‘ и т. д. Brugmann, *Grundr.* 2/I, 303. То нарочито истичем, јер је тим констатована једна нова албанско-јерменска заједничка црта ка оним које је сабрао Н. Pedersen у свом чланку *Albanesisch und Armenisch* у *Kuhns Zeitschr. f. vergl. Sprachwiss.* XXXVI 340 и д.

Београд, маја 1921.

Х. Барих.

14. *Нă, нăј.*

Т. Маретић у „Авад. Рјечн.“ објашњава реч *З. нă*: „интерј. *сво, сто*“ и додаје да се та реч с истим значењем налази и у слов., буг., чеш., пољ. (могао је додати и рус.) језику, „али у другим индоевр. језицима не налази се етимологијем (?) сроднијех ријечи, зато је постање тамно“. — У *нăј* објашњава: „интерј. исто што и *З. нă* с додатком *ј* којему прави разлог није познат“.

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ.